

บทที่ 4

ผลการศึกษา

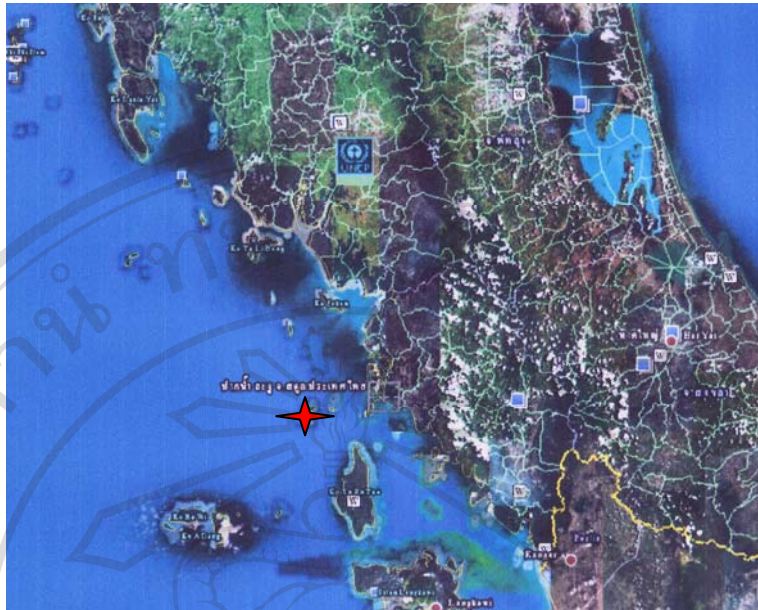
ผลการศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมการเกษตรเพื่อการบริโภคในครัวเรือนของเกษตรกรเกาะบุโหลน ตำบลปากน้ำ อำเภอละงู จังหวัดสตูล ผู้ศึกษาได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนการวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลและคำตอบที่เป็นจริงตามสภาพการณ์ นำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อนำเสนอผลการศึกษาในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. บริบทเกาะบุโหลน
2. ลักษณะการทำการเกษตรบนพื้นราบในเกาะบุโหลน
3. ลักษณะเกษตรกรบนเกาะบุโหลน
4. ความต้องการของเกษตรกรในการทำการเกษตรบนพื้นราบในเกาะบุโหลน
5. แนวทางการพัฒนาการเกษตรบนพื้นราบในเกาะบุโหลน

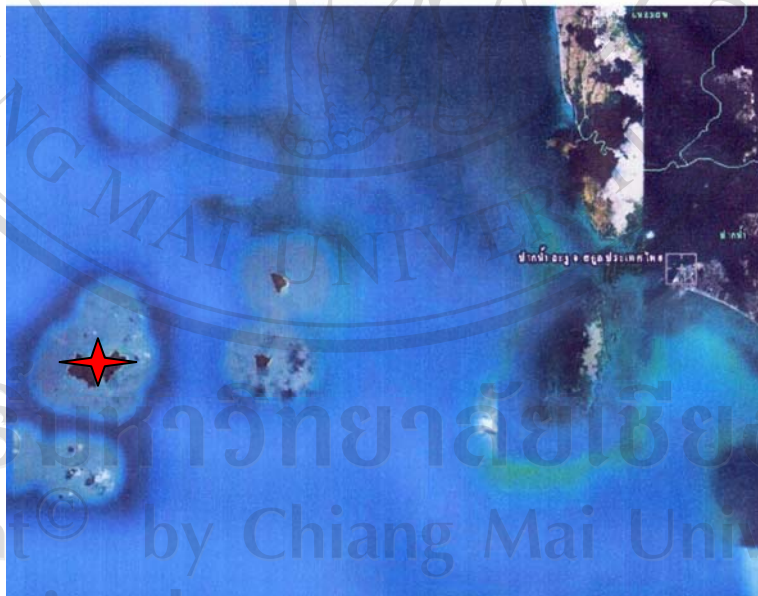
บริบทเกาะบุโหลน อำเภอละงู จังหวัดสตูล

ลักษณะทั่วไป

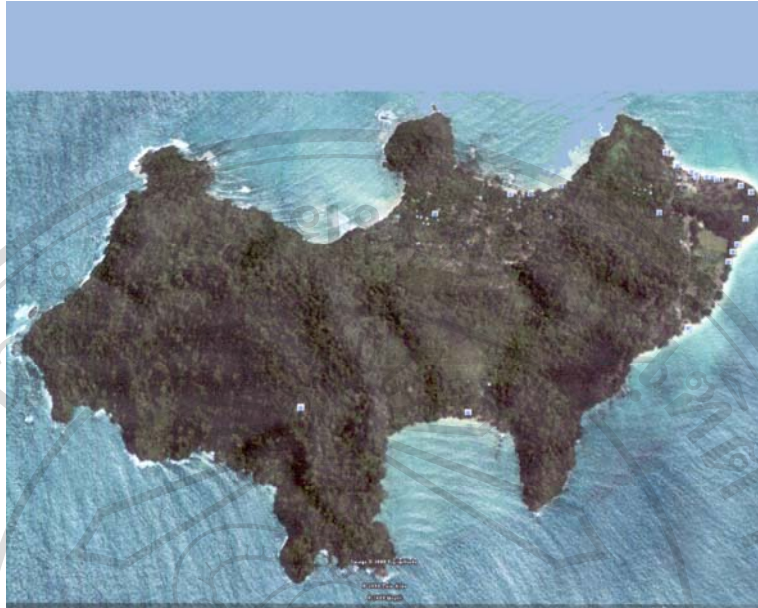
เกาะบุโหลนอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะเภตรา ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 1 ตำบลปากน้ำ อำเภอละงู จังหวัดสตูล ชื่อ“บุโหลน”เพี้ยนมาจากภาษามลายู “บุโละ” แปลว่า ไม้ไผ่ เนื่องจากบนเกาะอุดมสมบูรณ์ไปด้วยไม้ไผ่ จึงเรียกชื่อเกาะตามพันธุ์ไม้ มีระยะทางห่างจากท่าเรือปากบารา ประมาณ 22 กิโลเมตร การเดินทางไปเกาะบุโหลนจึงนิยมเดินทางจากท่าเรือปากบารา เกาะบุโหลนเป็นสถานที่ที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งเพราะธรรมชาติที่โดดเด่นไม่แพ้หมู่เกาะอื่นๆ มีทิวสนขึ้นริมหาดทรายขาวเป็นแนวยาวเสมือนเป็นแนวกำแพงป้องกันภัยทางด้านเหนือและด้านใต้ สามารถกำบังลมได้ดีและยังมีชาวประมงเรือเล็ก มาอาศัยจอดเรือหาปลาได้ขาด การเดินทางสะดวกมีบังกะโลของเอกชน ไว้สำหรับเป็นที่พักอาศัยของนักท่องเที่ยว อาหารและเครื่องดื่มมีไว้บริการพร้อมบนเกาะบุโหลน เกาะบุโหลนยังมีธรรมชาติที่สวยงามเนื่องจากยังมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวบนเกาะบุโหลนยังไม่มาก ดังนั้นจึงยังไม่มีการทำลายสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเหมือนเกาะอื่นๆ ดังนั้นและเนื่องด้วยการประชาสัมพันธ์ทางการท่องเที่ยวยังไม่โดดเด่น จึงทำให้มีนักท่องเที่ยวจำนวนไม่มากนักเดินทางมายังเกาะบุโหลน

ภาพ 2 แผนที่แสดงที่ตั้งเกาะบูโหลน 1
ที่มา: www.googleearth.com

ภาพ 3 แผนที่แสดงที่ตั้งเกาะบูโหลน 2
ที่มา: www.googleearth.com

ภาพ 4 แผนที่แสดงที่ตั้งเกาะบูโหลน 3

ที่มา: www.googleearth.com

อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะเกตรา อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะเกตรา เป็นอุทยานแห่งชาติลำดับที่ 49 ของประเทศจัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2527 มีพื้นที่ครอบคลุม 2 จังหวัดคือ จังหวัดตรังกับสตูล ได้แก่ ตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง และตำบลขอนคลาน อำเภอทุ่งหว้า ตำบลแหลมสน ตำบลปากน้ำ อำเภอละงู รวมพื้นที่ทั้งบนบกและในทะเล เฉพาะพื้นที่ในจังหวัดสตูล มีจำนวน 187,656.25 ไร่ เป็นพื้นที่ทะเล 172,462.50 ไร่ พื้นที่บก 15,193.75 ไร่ ประกอบด้วย เกาะเกตรา เกาะเขาใหญ่ เกาะลันตี เกาะบูดหลน เกาะเขาเหลียง และเกาะเปรามะ ที่ทำการอุทยานตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 4 ตำบลปากน้ำ อำเภอละงู จังหวัดสตูล

ลักษณะทางกายภาพ

เกาะบูโหลนตั้งอยู่ในอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะเกตรา มีลักษณะเป็นเกาะหินปูนที่มีความลาดชัน ภูมิประเทศมีที่ราบเพียงเล็กน้อยบริเวณหุบเขาและชายหาด อยู่ในทะเลฝั่งอันดามัน ตั้งอยู่ในเขตโซนร้อน ลักษณะอากาศคล้ายคลึงกันตลอดทั้งปี มีความแตกต่างทางฤดูกาลไม่เด่นชัด มีฤดูฝนยาวนานจนกล่าวได้ว่ามีฝนกระจายตลอดทั้งปี เดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคมเป็นช่วงเวลาที่ฝนตกหนัก โดยปริมาณฝนลดลงในเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมีนาคม ฤดูร้อนมีเพียงช่วงเวลานั้นๆ เริ่มต้นจากเดือนมีนาคมถึงเดือนเมษายนซึ่งเป็นระยะเวลาการเปลี่ยนแปลงฤดูมรสุม จากมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือเป็นมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ลักษณะอากาศอบอุ่น ไม่ร้อนจัด อากาศค่อนข้าง

ขึ้น อุณหภูมิเฉลี่ย 27.61-28.84 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ย 79.07% ลักษณะพืชพันธุ์ธรรมชาติที่พบมากได้แก่ ตะเคียนหิน ตะเคียนทราย ยาง สวาดำ ตะแบก ไฉน มะม่วงป่า พะยอม ศรีตรัง แคล้อย อินทนิล กระโดน ส้มเสี้ยว ฯลฯ และพืชพื้นล่าง เช่น หวาย เฟิน มอส จิง ข่า ใฝ่ เป็นต้น

นอกจากนี้เกาะบุโหลนมีแนวปะการังใต้น้ำที่ยังคงสวยงามและอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติใต้ทะเล ที่พบโดยทั่วไป ได้แก่ ปักเป้าทะเล ปลากระโทงแดง ปลาไหลทะเล ปลากะบอก ปลากะพง ปลาจะละเม็ดดำ ปลาอินทรี ปลาโอ ปลาสินสมุทร ปลานกแก้ว ปลาสาก ปลาลิงโต ปลาโนรี ปลาผีเสื้อ ม้าน้ำ กุ้ง ปู หอย ปลิงทะเล และดาวทะเล เป็นต้น

ภาพ 5 ลักษณะบ้านเรือนทั่วไปบนเกาะบุโหลน

ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศทั่วไป เป็นแบบร้อนชื้น ลักษณะอากาศอบอุ่น ไม่ร้อนจัด อากาศค่อนข้างชื้น อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 27.61-28.84 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ย 79.07 % ปริมาณฝนตกเฉลี่ยปีละ 2,356.06 มม. ช่วงที่ฝนตกมากที่สุดประมาณเดือนสิงหาคม ถึงพฤศจิกายนของ ทุกปี และแบ่งได้ 2 ฤดู คือ ฤดูร้อนและฤดูฝน ช่วงฤดูร้อนมีระยะเวลาสั้น ตั้งแต่เดือนมกราคม-เมษายน ฤดูฝนจะเริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม-ธันวาคม เนื่องจากอิทธิพลของลมมรสุมประกอบกับสภาพภูมิประเทศ เข้ามาเกี่ยวข้อง คือ

- ฤดูมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ได้รับอิทธิพลจากลมซึ่งพัดจากมหาสมุทรเข้าสู่แผ่นดินใหญ่ หอบเอาไอน้ำเข้ามาปะทะกับทิวเขานครศรีธรรมราช ซึ่งตั้งขวางทิศทางลมตามแนวเหนือใต้ ทำให้

ฝนตกบริเวณพื้นที่ตามแนวภูเขา ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นฤดูฝน เริ่มประมาณเดือนพฤษภาคม-ปลายเดือนตุลาคม หรือต้นเดือนพฤศจิกายน ซึ่งมาจากอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้เป็นสำคัญ และต่อจากนั้นจะเริ่มอ่อนตัวลง ลมจะเปลี่ยนทิศทางเป็นมรสุมอีกฤดูหนึ่ง

- ฤดูมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นลมที่พัดผ่านทะเลจีนอาวไทยเข้าสู่ภาคใต้ฝั่งตะวันออก ปกติจะเริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน-เมษายน ทำให้ฝนตกตลอดแนวชายฝั่งตะวันออกของประเทศ ส่วนฝั่งตะวันตก ลมที่พัดมาปะทะกับทิวเขานครศรีธรรมราช ทำให้เกิดฝนตกน้อยในพื้นที่ ดังนั้นเดือนมกราคม-เมษายน จึงเป็นช่วงฤดูแล้ง

ลักษณะดิน

ดินแบบหาดทราย (Beach) เป็นพื้นที่ระหว่างแนวน้ำทะเลขึ้นและน้ำทะเลลง มีลักษณะเป็นแนวยาวขนานกับชายฝั่งทะเลที่เกิดขึ้นจากการกระทำของคลื่นและกระแสน้ำทะเล ยังไม่มีพืชพรรณชนิดใดขึ้นปกคลุม มีเนื้อดินเป็นดินทรายและมักมีเปลือกหอยปะปนอยู่ในดิน

- บริเวณที่เป็นสันหาดและสันทราย เกิดจากการทับถมของทรายโดยการกระทำของคลื่นหรือกระแสน้ำทะเล มีลักษณะแคบเป็นแนวขนานกับชายฝั่งทะเลเป็นช่วงๆ พบโดยทั่วไปในเขตอำเภอทุ่งหว้า และอำเภอละงู เนื่องจากสันหาด และสันทรายเหล่านี้เป็นทรายส่วนใหญ่ ดังนั้นดินที่พบส่วนใหญ่จึงมีเนื้อดินเป็นทรายจัด มีการระบายน้ำมากเกินไป มีปริมาณธาตุอาหารตามธรรมชาติต่ำ

-บริเวณที่ราบลุ่มน้ำทะเลท่วมถึง เกิดจากการทับถมของตะกอนลำนํ้าจากแผ่นดินที่ไหลลงสู่ทะเล และปะปนกับตะกอนของน้ำทะเล ทำให้มีการทับถมเกิดแผ่นดินขนานกับชายฝั่งทะเลขึ้นพื้นที่เหล่านี้จะปกคลุมด้วยพืชพรรณพวกไม้โกงกาง มีการระบายน้ำเร็วมาก เนื่องจากมีสภาพน้ำแข็ง ลักษณะเนื้อดินทั่วไปเป็นดินเหนียวทั้งดินบนและดินล่าง

- บริเวณพื้นที่เขาและภูเขา เป็นบริเวณที่มีความลาดชันของพื้นที่มากกว่า 35 % ขึ้นไปมีลักษณะเป็นสันเขาบางส่วนของเกาะบูโหลน บางครั้งอาจพบปะปนอยู่กับเขาหินดินดานเป็นหินดินดานสีดำปนเทาเกิดรวมกับหินทรายสีขาวถึงสีน้ำตาลปนเหลือง

ภาพ 6 ลักษณะที่ดินบนเกาะบูโหลนเป็นดินปนทราย

ปริมาณน้ำฝน

ปริมาณของจังหวัดสตูลระหว่างปี 2541-2549 จะอยู่ในช่วง 1,871.3 มิลลิเมตร ถึง 2,680.8 มิลลิเมตร ฝนตกมากที่สุดในปี 2543 วัดได้ 2,680.8 มิลลิเมตร ฝนตกน้อยที่สุดในปี 2545 วัดได้ 1,871.3 มิลลิเมตรและในปี 2549 พบว่าจังหวัดสตูลมีฝนตกมากที่สุดในเดือนตุลาคม

ตาราง 2 ปริมาณน้ำฝนจังหวัดสตูล

ปี พ.ศ.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	รวม	เฉลี่ย
2541	11.1	40.6	0.0	125.5	113.4	210.3	436.6	271.8	149.0	450.4	410.8	143.4	2,362.9	196.91
2542	62.9	6.9	148.0	198.7	270.6	166.0	280.7	267.4	424.2	364.6	183.7	118.2	2,491.9	207.66
2543	31.2	78.1	271.3	349.9	259.6	268.2	138.3	328.2	207.5	219.5	249.7	179.3	2,680.8	223.40
2544	178.6	5.4	177.4	213.1	108.1	188.3	137.7	299.8	268.7	414.6	157.7	126.0	2,275.4	189.62
2545	2.9	0.8	20.3	256.6	138.2	80.3	194.0	281.8	289.0	192.6	278.4	136.4	1,871.3	155.94
2546	2.4	3.3	263.8	62.2	182.3	142.1	190.4	459.1	441.2	655.7	148.3	74.2	2,625.8	218.75
2547	2.2	62.5	43.6	261.7	209.1	213.1	166.5	224.3	277.2	364.2	112.7	18.4	1,955.5	162.96
2548	0.2	61.4	294.4	96.8	327.3	159.0	198.9	268.7	115.5	337.7	382.3	342.7	2,584.9	215.41
2549	9.7	174.6	244.7	220.8	144.7	188.9	208.8	69.7	256.5	331.5	191.1	38.4	2,079.4	173.28

ที่มา: สถานีอุตุนิยมวิทยาจังหวัดสตูล, 2550

หน่วย : มิลลิเมตร

ภาพ 7 ลักษณะบ่อน้ำจืด

ภาพ 8 ดึงเก็บน้ำฝนเพื่อการบริโภคซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก อบต.ปากน้ำ

ภาพ 9 บ่อน้ำจืดที่ชาวบ้านใช้อุปโภคและบริโภค

ภาพ 10 เกษตรกรลำเลียงน้ำจืดจากบ่อเพื่อนำไปใช้ในครัวเรือน

โครงสร้างประชากร

บ้านเกาะบุญโหลนมีจำนวนประชากร 412 คน ชาย 205 คน หญิง 207 คน รวมทั้งหมด
จำนวน 130 ครัวเรือน

ภาพ 11 เกษตรกรชายบนเกาะบุญโหลน

ภาพ 12 เกษตรกรหญิงบนเกาะบุญโหลน

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

สภาวะทางเศรษฐกิจของเกษตรกรบนเกาะบูโหลน รายได้หลักมาจากการทำประมงพบว่า รายได้ไม่แน่นอน บางวันรายได้ค่อนข้างสูง แต่บางวันรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่ายในครอบครัว เนื่องจากการจับสัตว์น้ำในแต่ละวันไม่แน่นอน ดังนั้นรายได้ของชาวบ้านจึงขึ้นอยู่กับสภาวะการประมงและสภาวะทรัพยากรสัตว์น้ำบริเวณรอบๆ เกาะ นอกจากนี้ยังพบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่มีภาวะหนี้สิน โดยเป็นหนี้ที่เกิดจากการกู้ยืมจากเพปลาหรือนายทุน และแหล่งเงินทุนอื่นๆ เพื่อนำมาประกอบอาชีพประมงทั้งหมด เช่น การซ่อมแซมเรือ ซื้อเรือ ซื้อเครื่องมือและอุปกรณ์การทำประมง เป็นต้น นอกจากนี้ชาวบ้านหรือเกษตรกรบนเกาะบูโหลนจะต้องซื้อหาอาหารหรือสินค้าเกษตรเพื่อการบริโภคในราคาที่ต่างจากท้องตลาดทั่วไป ในราคาที่สูงกว่า อันเนื่องมาจากการขนส่งสินค้า อาหารต่างๆมายังเกาะอาศัยเพียงการขนส่งทางเรือเพียงอย่างเดียว ทำให้การปรับราคาสินค้าขึ้นอยู่กับความพอใจของพ่อค้าแม่ค้า และหากเกษตรกรเดินทางมายังแผ่นดินใหญ่เพื่อซื้ออาหาร หรือสินค้าเกษตร ก็จะต้องใช้เรือของตนเองเดินทางหากใครไม่มีเรือเป็นของตนเองก็ต้องเดินทางมากับเรือเพื่อนบ้านหรือ เรือรับจ้างที่คิดอัตราค่าโดยสารค่อนข้างแพง

ภาพ 13 ร้านค้าที่ 1 บนเกาะบูโหลน

ภาพ 14 ร้านค้าที่ 2 บนเกาะบูโหลน

ลักษณะการประกอบอาชีพประมง

การทำประมงพื้นบ้านเกาะบูโหลน ชาวบ้านส่วนใหญ่มีเรือเป็นของตนเอง สำหรับครอบครัวที่ไม่มีเรือเป็นของตนเองจะทำการเช่าเรือออกทำประมง หรือออกทำการประมงร่วมกับเรือของเพื่อนบ้านหรือญาติพี่น้อง โดยเฉลี่ยค่าน้ำมันเชื้อเพลิงในการเดินเรือ และค่าซ่อมแซมเรือ ส่วนมากชาวบ้านจะทำการประมงตลอดทั้งปี โดยใช้เครื่องมือหลายชนิดร่วมกันขึ้นอยู่กับฤดูกาล เช่น การทำประมงลอบปลาหมึก การทำประมงอวนจมนูม้่า ทั้งนี้ยังมีปัญหาและอุปสรรคในเรื่องแหล่งทำการประมงกับชาวประมงพาณิชย์ อีกทั้งทรัพยากรสัตว์น้ำเริ่มลดน้อยลง ทำให้จับสัตว์น้ำได้ไม่คุ้มทุน ประกอบกับการขาดเงินทุนที่จัดซื้อเครื่องมือที่หลากหลายชนิดเข้ามาใช้ในการทำประมงตามฤดูกาลในแต่ละปี ร่วมกับเครื่องมือที่มีอยู่แล้ว ซึ่งเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ช่วยให้จับสัตว์น้ำได้มากขึ้นและลดการว่างงานในแต่ละช่วงเวลาได้

ภาพ 15 วิธีชีวิตการประมง อันเป็นอาชีพหลัก

ภาพ 16 เรือประมงของเกษตรกร

ลักษณะการท่องเที่ยวเกาะบูโหลน

จุดเด่นของเกาะบูโหลน คือ เงียบสงบเหมาะสำหรับการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อน หาดทรายสวย มีปะการังใต้น้ำสวยงาม โดยเฉพาะมีปะการังอ่อนหรือปะการังเจ็ดสีทำให้นักท่องเที่ยวที่นิยมดำน้ำดูโลกใต้น้ำ เดินทางมายังเกาะบูโหลน แต่ไม่ได้รับการประชาสัมพันธ์ที่ดี จึงมีนักท่องเที่ยว

เดินทางมายังเกาะบูโหลนจำนวนน้อยมากเป็นผลให้สภาพแวดล้อมของเกาะบูโหลนยังไม่ถูกรบกวนและทำลาย ยังคงมีความสวยงามตามธรรมชาติ

ภาพ 17 ลักษณะธรรมชาติทางทะเลที่ยังสวยงามของเกาะบูโหลน

ภาพ 18 ลักษณะสวยงามของเกาะบูโหลน

ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม

ส่วนมากเกษตรกรบนเกาะบูโหลนเป็นชาวบ้านที่มีพื้นเพจากชาวเล คนเผ่าผู้รักเสรี ที่เดินทางไปมาในทะเล ต่อมาได้เปลี่ยนวิถีชีวิตมาเป็นชาวบ้านบนเกาะนี้ มีความเป็นมิตรและมีความเป็นกันเองสูง ปลูกบ้านเรือนอยู่ติดๆ กัน มีการรวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มเล็กๆ เพื่อพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่างๆ ปัจจุบันเกาะบูโหลนมีโรงเรียนประถมศึกษา และมีสต็อคประจำหมู่บ้าน โทรศัพท์ของหมู่บ้าน แต่ในหมู่บ้านยังขาดสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นพื้นฐานในการดำรงชีวิตเนื่องจากสภาพพื้นที่ที่เป็นเกาะ โดยเฉพาะ ไฟฟ้า และ น้ำจืด ไฟฟ้าต้องอาศัยเครื่องกำเนิดไฟฟ้าจากแบตเตอรี่พลังงานแสงอาทิตย์ และมีใช้เพียงไม่กี่ครัวเรือนเท่านั้น สำหรับน้ำจืดจะมีเพียงพอสำหรับการอุปโภค บริโภคเฉพาะฤดูฝนเท่านั้น

ภาพ 19 แม่บ้านเกษตรกรเกาะบูโหลน

ภาพ 20 ลักษณะบ้านเรือนและที่เก็บน้ำแบบง่ายๆ

ความเชื่อ ศาสนา

ประชากรบนเกาะบูโหลน พบว่าเป็นชาวไทยมุสลิม นับถือศาสนาอิสลามถึงร้อยละ 94.32 มีมัสยิดประจำหมู่บ้าน แต่ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือ ผี เทวดา ดินฟ้าอากาศ เช่น ยังมีพิธีกรรมการบวงสรวงกราบไหว้ฟ้าดิน กราบไหว้แม่ย่านางเรือ เป็นต้น ประเพณีของชาวบ้านบนเกาะบูโหลนเชื่อมโยงกับหลักศาสนาและความเชื่อดั้งเดิม เช่น ประเพณีไหลเรือไฟ ช่วงเดือนมิถุนายนของทุกปี เชื่อไหลลอยความทุกข์ให้ไปกับสายน้ำ พิธีกรรม การบวงสรวงกราบไหว้แม่ย่านาง เพื่อความเป็นสิริมงคลในการทำประมง เป็นต้น เป็นการเสริมกำลังใจในการทำประมง

ภาพ 21 ประชากรบนเกาะบูโหลนส่วนใหญ่เป็นชาวไทยมุสลิม

ลักษณะการทำการเกษตรบนพื้นราบในเกาะบูโหลน

การปลูกพืช

เกษตรกรบนเกาะบูโหลนมีอาชีพหลักคือ ประมง มีความชำนาญในการทำประมง แต่ส่วนใหญ่ขาดความรู้ทั้งด้านการทำการเกษตรทั้งด้านการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ นอกจากนี้มีแหล่งน้ำจืดเพื่อการเกษตรไม่เพียงพอ และขาดการสนับสนุนจากทางรัฐบาลอย่างต่อเนื่อง หน่วยงานราชการที่มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการเกษตรไม่เข้ามาดูแล ให้ความรู้ หรือ แนะนำการทำ การเกษตร เนื่องจากปัญหาการเดินทางที่จำกัดเฉพาะทางเรือเท่านั้น ทั้งพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นดินทรายและบางส่วนเป็นกรด ประกอบกับมีพายุ ลมแรงตลอดทั้งปี พืชที่เกษตรกรเกาะบูโหลนปลูกได้แก่ มะม่วง พริก กระเพรา โหระพา ขมิ้นจิง ข่า มังคุด ลองกอง มะพร้าว ชะมวง ข่างพารา ซึ่งพืชบางชนิดก็สามารถเติบโตได้ดีในดินที่มีลักษณะเป็นดินปนทราย เช่น มะละกอ ผักชะอม น้อยหน่า เป็นต้น การปลูกพืชมีการปฏิบัติแบบปล่อยตามสภาพแวดล้อม เช่น การปลูกพืชผักสวนครัวบางชนิดก็ปลูกลงไปในพื้นที่ดินทรายซึ่งไม่มีแร่ธาตุตามธรรมชาติที่พืชต้องการทำให้พืชไม่สามารถเจริญเติบโตและให้ผลผลิตได้ หรือเกษตรกรปลูกพืชไว้โดยไม่มีการรดน้ำและดูแลรักษา ทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการซื้อสินค้าเกษตรเพื่อการบริโภค

ภาพ 22 ต้นขนนของเกษตรกรบนเกาะบูโหลน

ภาพ 23 เกษตรกรปลูกพริกเพื่อบริโภคในครัวเรือน

ภาพ 24 ต้นมะม่วง กกล้วย มะพร้าว ของเกษตรกรบนเกาะบูโหลน

ภาพ 25 ฝักชะอมเจริญเติบโตได้ดีบนเกาะบูโหลน

ลิขสิทธิ์

Copyright

All

ใหม่

University

rights reserved

ภาพ 26 ต้นมะละกอที่เกษตรกรปลูกไว้เพื่อบริโภค

การเลี้ยงสัตว์

เกษตรกรบนเกาะบูโหลนการเลี้ยงสัตว์เพื่อบริโภค เช่น แพะ ไก่ เป็ด นกกระทา เป็นต้น การเลี้ยงสัตว์และสัตว์เลี้ยงบางชนิดปล่อยให้หาอาหารเองเช่น ปล่อยแพะไว้บริเวณบ้าน ไม่มีคอกหรือจัดเตรียมอาหารให้แพะกิน ไม่มีการฉีดวัคซีนให้แก่สัตว์เลี้ยงเมื่อเกิดโรคระบาดในสัตว์ก็ทำให้สัตว์เลี้ยงล้มตายเป็นจำนวนมาก เช่น โรคระบาดในเป็ดไก่ เป็นต้น สัตว์เลี้ยงบางชนิดได้รับการสนับสนุนแจกจ่ายมาจากหน่วยงานของรัฐ เช่น ไก่ และเป็ด แต่ไม่ได้รับการติดตามหรือดูแล เมื่อเกิดโรคระบาดชาวบ้านเกษตรกรผู้เลี้ยงจึงปล่อยให้สัตว์ตาย

ภาพ 27 วิธีเก็บกักน้ำจืดและการเลี้ยงไก่ใต้ถุนบ้าน

ภาพ 28 เป็ดของเกษตรกรบนเกาะบูโหลน

ภาพ 29 เกษตรกรและเป็ดที่เลี้ยงไว้เพื่อบริโภคภายในครัวเรือน

ภาพ 30 การเลี้ยงนกกระทาของเกษตรกรบนเกาะบูโหลน

ภาพ 31 แพะของเกษตรกรบนเกาะบูโหลน

นอกจากนี้การทำกรเกษตร เกษตรกรยังยึดติดกับสภาพดินฟ้าอากาศ และใช้วิธีดั้งเดิมในการทำกรเกษตรรอกอยฟ้าฝนให้อื้ออานวยต่อการปลูกพืช หากฝนไม่ตกก็ไม่มีน้ำจืดเพียงพอต่อการทำกรเกษตร และยังพึ่งพิงทรัพยากรทางธรรมชาติ เช่น การเข้าไปหาของป่ามาเป็นอาหาร ทำที่อยู่อาศัย เครื่องมือในการทำประมงและรักษาโรค เป็นต้น

ลักษณะการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ในครัวเรือนของเกษตรกรบนเกาะบูโหลน

จากการศึกษาพบว่าลักษณะพืชและสัตว์ที่เกษตรกรเคยปลูกในครัวเรือน ทั้งที่ได้รับการสนับสนุนพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์จากหน่วยงานของรัฐ และเกษตรกรจัดหามาเพาะปลูกเองเพื่อใช้ในการบริโภคเองในครัวเรือน มีดังนี้

พืชที่เกษตรกรเคยปลูก

จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรบนเกาะบูโหลน เคยปลูกพืชเพื่อใช้ในการบริโภคในครัวเรือน เช่น ตะไคร้ มะนาว โหระพา เป็นต้น โดยตารางที่ 3 ชี้ให้เห็นตัวอย่างพืชที่เกษตรกรปลูกเองโดยเรียงลำดับจากพืชที่มีการปลูกมากที่สุดไปน้อยที่สุด 10 อันดับ ดังแสดงในตาราง 3

ตาราง 3 พืชที่เกษตรกรเคยปลูก

พืช	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
ตะไคร้	112	86.15
กระเพรา	94	72.30
โหระพา	80	61.53
พริก	72	55.38
น้อยหน่า	45	34.61
มะละกอ	35	26.92
มะพร้าว	30	23.07
มะนาว	25	19.23
กล้วย	24	18.46
สาเก	15	11.53

หมายเหตุ : ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

การปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกรในปัจจุบัน

จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรส่วนมากคิดเป็นร้อยละ 52.30 เป็นลักษณะการปลูกพืชอย่างเดียว รองลงมาคิดเป็นร้อยละ 34.61 คือการปลูกพืชผสมการเลี้ยงสัตว์ รองลงมาคิดเป็นร้อยละ 7.69 เลี้ยงสัตว์อย่างเดียว และร้อยละ 5.38 ไม่ได้ทำการเกษตร ดังแสดงในตาราง 4

ตาราง 4 การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์

การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ปลูกพืชอย่างเดียว	68	52.30
ปลูกพืชผสมเลี้ยงสัตว์	45	34.61
เลี้ยงสัตว์อย่างเดียว	10	7.69
ไม่ได้ทำการเกษตรบนพื้นราบ	7	5.38
รวม	130	100.00

พืชที่เกษตรกรปลูกในปัจจุบัน

จากการศึกษาพบว่าปัจจุบันเกษตรกรบนเกาะนุโหลนปลูกพืชเพื่อใช้ในการบริโภคในครัวเรือน เรียงจากพืชที่มีการปลูกมากที่สุดไปน้อยที่สุด 10 อันดับดังตาราง 5

ตาราง 5 อันดับพืชที่เกษตรกรปลูกเพื่อใช้ในการบริโภคในครัวเรือน

อันดับพืชที่ปลูก	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
ตะไคร้	100	76.92
น้อยหน่า	68	52.30
กระเพรา	67	51.53
โหระพา	64	46.92
พริก	58	44.61
มะพร้าว	47	36.15
มะม่วงหิมพานต์	29	22.30
มะม่วง	26	20.00
สาเก	19	14.61
กล้วย	16	12.30

พืชที่เกษตรกรเพาะปลูกมากขึ้น

จากการศึกษาพบว่า พืชที่เกษตรกรเคยปลูกและปัจจุบันเกษตรกรมีการปลูกพืชที่เกษตรกรเพาะปลูกเพื่อการบริโภคในครัวเรือนบางชนิดเพิ่มขึ้นจากอดีตดังตาราง 6

ตาราง 6 พืชที่เกษตรกรเพาะปลูกมากขึ้น

พืช	อดีต	ปัจจุบัน
	จำนวน (ครัวเรือน)	จำนวน (ครัวเรือน)
มะม่วง	64	26
สาเก	58	19
น้อยหน่า	45	68
มะพร้าว	30	47
มะม่วงหิมพานต์	13	29
ขนุน	4	8
ยางพารา	0	4

พืชที่เกษตรกรปลูกลดลง

จากการศึกษาพบว่า ในอดีตและปัจจุบันเกษตรกรมีการปลูกพืชที่เกษตรกรเพาะปลูกเพื่อการบริโภคในครัวเรือนที่ลดลงจากอดีตดังตาราง 7

ตาราง 7 การเปรียบเทียบจำนวนที่ลดลงของชนิดพืชที่เกษตรกรเพาะปลูก

พืช	อดีต	ปัจจุบัน
	จำนวน (ครัวเรือน)	จำนวน (ครัวเรือน)
ตระไคร้	112	100
กระเพรา	94	68
โหระพา	80	64
พริก	72	58
มะละกอ	35	12
กล้วย	25	16
มะนาว	25	7
มะกรูด	15	8
แตงโม	14	0
ข้าว	3	0

สัตว์ที่เกษตรกรเคยเลี้ยง

จากการศึกษาพบว่า สัตว์ที่เกษตรกรเคยเลี้ยงเพื่อการบริโภคในครัวเรือนเรียงจากสัตว์เลี้ยงที่มีการเลี้ยงมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 56.15 คือ ไก่ ลำดับต่อมาคิดเป็นร้อยละ 30.76 คือ เป็ด สำหรับสัตว์เลี้ยงลำดับต่อมาคิดเป็นร้อยละ 6.15 คือ แพะ สำหรับนกกระทาไม่มีเกษตรกรเพาะเลี้ยง ดังแสดงในตาราง 8

ตาราง 8 แสดงอันดับสัตว์เลี้ยงที่เกษตรกรเคยเลี้ยง

สัตว์	จำนวน (ครัวเรือน)	คิดเป็นร้อยละ
ไก่	73	56.15
เป็ด	40	30.76
แพะ	8	6.15

หมายเหตุ : ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

สัตว์ที่เกษตรกรเลี้ยงในปัจจุบัน

จากการศึกษาพบว่า ปัจจุบันเกษตรกรมีการเลี้ยงสัตว์เลี้ยงเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือนเรียงลำดับจากมากที่สุดไปน้อยที่สุด ได้ดังตาราง 9

ตาราง 9 สัตว์เลี้ยงในปัจจุบัน

สัตว์	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
ไก่	22	16.92
เป็ด	17	13.07
แพะ	5	3.84
นกกระทา	2	1.53

หน่วยงานที่เข้าไปสนับสนุนการเกษตรที่ผ่านมา

จากการศึกษาพบว่า หน่วยงานที่มีส่วนเข้าไปสนับสนุนการเกษตรแก่เกษตรกรบนเกาะบูโหลนในช่วงเวลาที่ผ่านมา เกษตรกรส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 63.84 ได้รับการสนับสนุน

การเกษตรจาก อบต.ปากน้ำ นอกจากนี้เกษตรกรได้รับการสนับสนุนการเกษตรจากเกษตรอำเภอ คิดเป็นร้อยละ 34.61 ดังตาราง 10

ตาราง 10 การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน

หน่วยงาน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
อบต.ปากน้ำ	83	63.84
เกษตรอำเภอ	45	34.61

การได้รับการสนับสนุนพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรบนเกาะบูโหลนคิดเป็นร้อยละ 83.07 เคยได้รับการสนับสนุนพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ และจำนวนเกษตรกรคิดเป็นร้อยละ 16.92 ไม่เคยได้รับการสนับสนุนพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ ดังตาราง 11

ตาราง 11 การได้รับการสนับสนุนพันธุ์พืชและสัตว์

ได้รับการสนับสนุนพันธุ์พืช, สัตว์	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เคย	108	83.07
ไม่เคย	22	16.92
รวม	130	100.00

เกษตรกรที่เคยได้รับการสนับสนุนพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรเกาะบูโหลนที่เคยได้รับการสนับสนุนพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ จำนวนได้เป็น พันธุ์พืชคิดเป็นร้อยละ 56.48 เกษตรกรที่ได้การสนับสนุนพันธุ์สัตว์คิดเป็นร้อยละ 23.14 และเกษตรกรผู้ที่ได้รับการสนับสนุนทั้งพืชและสัตว์ คิดเป็นร้อยละ 20.37 ดังตาราง 12

ตาราง 12 แสดงการได้รับการสนับสนุนพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์

รายการที่ได้รับการสนับสนุน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
พืช	61	56.48
สัตว์	25	23.14
พืชและสัตว์	22	20.37
รวม	130	100.00

ราคาสินค้าเกษตรที่แตกต่าง

จากการศึกษาพบว่า ราคาสินค้าเกษตรที่เกษตรกรบนเกาะบูโหลนซื้อเพื่อการบริโภคบนเกาะมีราคาที่แตกต่างกันจากบนแผ่นดินใหญ่ โดยบนเกาะบูโหลนมีราคาที่สูงกว่ามาก เนื่องจากการขนส่งสินค้าเหล่านั้นมายังเกาะต้องอาศัยการขนส่งทางเรือได้เพียงอย่างเดียว ทำให้ผู้ขายสามารถกำหนดราคาที่สูงกว่าทั่วไปมาก เกษตรกรไม่มีทางเลือกจึงต้องซื้อสินค้าเกษตรในราคาที่สูง สินค้าต่างๆเหล่านี้เป็นสินค้าที่สามารถผลิตเองบนเกาะหากได้รับการสนับสนุนหรือให้ความรู้ในการเพาะปลูก

ลักษณะของเกษตรกรบนเกาะบูโหลน

เพศของตัวแทนครัวเรือนเกษตรกร

จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 66.15 และเป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 33.85 เนื่องจากเกษตรกรมักให้เพศชายเป็นหัวหน้าครอบครัวหรือเป็นตัวแทนครัวเรือน จึงทำให้มีตัวแทนครัวเรือนที่เป็นเพศชายตอบแบบสอบถามมากกว่าเพศหญิงดังแสดงในตาราง 13

ตาราง 13 เพศของเกษตรกร

เพศ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ชาย	86	66.15
หญิง	44	33.85
รวม	130	100.00

อายุของเกษตรกร

จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรบนเกาะบูโหลนมีอายุระหว่าง 31-40 ปีคิดเป็นร้อยละ 32.30 รองลงมาคืออายุระหว่าง 20-30 ปี คิดเป็นร้อยละ 27.69 อายุระหว่าง 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 16.15 อายุระหว่าง 51-60 ปี คิดเป็นร้อยละ 14.61 จำนวนน้อยที่สุดคิดเป็นร้อยละ 9.23 คืออายุระหว่าง 60 ปีขึ้นไป ดังแสดงในตาราง 14

ตาราง 14 อายุของเกษตรกร

อายุ (ปี)	จำนวน (คน)	ร้อยละ
20-30	36	27.69
31-40	42	32.30
41-50	21	16.15
51-60	19	14.61
60 ปีขึ้นไป	12	9.23
รวม	130	100.00

การศึกษาของเกษตรกร

จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 61.53 มีระดับการศึกษาจบชั้นประถมศึกษา รองลงมาคิดเป็นร้อยละ 23.07 คือเกษตรกรไม่ได้เรียนหนังสือ รองลงมาคิดเป็นร้อยละ 8.46 คือเกษตรกรจบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับการศึกษาจบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นสัดส่วนที่น้อยที่สุดคิดเป็นร้อยละ 6.92 ดังแสดงในตาราง 15

ตาราง 15 การศึกษาของเกษตรกร

ระดับการศึกษา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไม่ได้เรียนหนังสือ	30	23.07
จบชั้นประถมศึกษา	80	61.53
จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น	11	8.46
จบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย	9	6.92
รวม	130	100.00

ความสามารถในการอ่านออกเขียนได้

จากการศึกษาพบว่าของเกษตรกรบนเกาะบูโหลนส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 61.53 อ่านออกเขียนได้ ร้อยละ 23.07 ไม่สามารถอ่านออกหรือเขียนได้ ดังแสดงในตาราง 16

ตาราง 16 ความสามารถในการอ่านออกเขียนได้

ความสามารถในการอ่านออกเขียนได้	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไม่รู้หนังสือ	30	23.07
อ่านออกเขียนได้	80	61.53
รวม	130	100.00

รายได้ต่อปี

จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 73.07 มีรายได้ 25,000-50,000บาทต่อปี ร้อยละมี 26.92 รายได้น้อยกว่าหรือเท่ากับ 25,000 บาทต่อปี

แหล่งเงินทุน

จากการศึกษาแหล่งเงินทุนในการประกอบอาชีพของเกษตรกรบนเกาะบูโหลน พบว่าร้อยละ 100 ใช้เงินตัวเอง และอีกส่วนหนึ่งของเกษตรกรได้กู้ยืมจากนายทุนมาส่วนหนึ่งรวมกับเงินทุนของตัวเอง คิดเป็นร้อยละ 44.61 ดังแสดงในตาราง 17

ตาราง 17 แหล่งเงินทุน

แหล่งเงินทุน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ทุนตัวเอง	100	100.00
กู้ยืมนายทุน+เงินตัวเอง	58	44.61

หมายเหตุ : ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

จำนวนสมาชิกในครอบครัว

จากการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 43.07 จำนวนสมาชิกในครอบครัวของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างอยู่ระหว่างจำนวน 5-6 คน รองลงมาคิดเป็นร้อยละ 25.38 ได้แก่ครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิก 3-4 คน รองลงมาคิดเป็นร้อยละ 18.46 ได้แก่ครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิก 7-8 คน รองลงมาคิดเป็นร้อยละ 8.46 ได้แก่จำนวนครัวเรือนที่มีสมาชิก 1-2 คน จำนวนครัวเรือนที่มีสมาชิกน้อยที่สุดคิดเป็นร้อยละ 4.61 ได้แก่ มากกว่า 8 คนขึ้นไป ดังแสดงในตาราง 18

ตาราง 18 จำนวนสมาชิกในครอบครัว

จำนวนสมาชิกในครอบครัว (คน)	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
1-2	11	8.46
3-4	33	25.38
5-6	56	43.07
7-8	24	18.46
มากกว่า 8 คนขึ้นไป	6	4.61
รวม	130	100.00

กรรมสิทธิ์ในการถือครองที่ดิน

จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 74.16 มีที่ดินในกรรมสิทธิ์ถือครองไม่ถึง 1 ไร่ รองมาคิดเป็นร้อยละ 11.53 คือ มีที่ดินในกรรมสิทธิ์ถือครอง 10-15 ไร่ รองลงมาคิดเป็นร้อยละ 10.00 มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน 1-5 ไร่ และรองลงมาจำนวนน้อยที่สุดคิดเป็นร้อยละ 3.84 จำนวนที่ดินในกรรมสิทธิ์ มากกว่า 15 ไร่เป็น ดังแสดงในตาราง 19

ตาราง 19 กรรมสิทธิ์ในการถือครองที่ดิน

จำนวนที่ดินในกรรมสิทธิ์	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต่ำกว่า 1 ไร่	97	74.16
1-5 ไร่	13	10.00
10-15 ไร่	15	11.53
มากกว่า 15 ไร่	5	3.84
รวม	130	100.00

การได้รับข่าวสารการเกษตรหรือเอกสารเผยแพร่ของราชการ

จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรบนเกาะบูโหลน ส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 73.07 ไม่เคยได้รับข่าวสารหรือเอกสารเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารการเกษตรจากราชการ ร้อยละ 26.92 เคยได้รับข่าวสารหรือเอกสารเผยแพร่ข้อมูลด้านการเกษตรจากราชการ ดังตาราง 20

ตาราง 20 การได้รับข้อมูลข่าวสารของราชการเกี่ยวกับการเกษตร

ได้รับข้อมูลข่าวสารของราชการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไม่เคยได้รับ	95	73.07
เคยได้รับ	35	26.92
รวม	130	100.00

การได้รับข้อมูลข่าวสารความรู้การเกษตรจากเพื่อนบ้าน เพื่อนเกษตรกร

จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรบนเกาะบูโหลนส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 64.61 ได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตรจากเพื่อนบ้านหรือเพื่อนเกษตรกร ร้อยละ 35.38 ไม่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารความรู้การเกษตรจากเพื่อนบ้านหรือเพื่อนเกษตรกร ดังตาราง 21

ตาราง 21 การได้รับข้อมูลข่าวสารความรู้จากเพื่อนบ้านหรือเพื่อนเกษตรกร

ได้รับข้อมูลข่าวสาร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เคย	84	64.61
ไม่เคย	46	35.38
รวม	130	100.00

การได้รับการฝึกอบรมสัมมนาจากราชการ

จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรบนเกาะบูโหลนร้อยละ 100.00 ไม่เคยได้เข้ารับการฝึกอบรมหรือสัมมนาด้านการเกษตรจากราชการที่เกี่ยวข้อง

การได้รับข่าวสาร การส่งเสริมการเกษตรจากเจ้าหน้าที่การเกษตร

จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรบนเกาะบูโหลนร้อยละ 100.00 ระบุว่าไม่เคยได้รับการส่งเสริมการเกษตร

การได้รับข้อมูลข่าวสารความรู้จากวิทยุ หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรบนเกาะบูโหลนส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 76.15 ได้รับข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ทางการเกษตรจากวิทยุ หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ และ ร้อยละ 23.84 ไม่เคยได้รับข้อมูล ข่าวสาร ความรู้จากแหล่งข้อมูลดังกล่าว ดังตาราง 22

ตาราง 22 ได้รับข้อมูลข่าวสารความรู้จากวิทยุ หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์

ได้รับความรู้ ข่าวสาร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เคย	99	76.15
ไม่เคย	31	23.84
รวม	130	100.00

ปัญหาในการทำการเกษตรของเกษตรกร

จากการศึกษาพบว่าลักษณะชุมชนเกษตรกรบนเกาะบูโหลนเป็นสังคมของชาวไทยมุสลิม ตั้งบ้านเรือนติดๆกัน เกษตรกรส่วนใหญ่จบชั้นประถมศึกษา ทำให้พออ่านออกเขียนได้ ขาดความรู้ในการประสานงานติดต่อกับหน่วยงานของภาครัฐในการช่วยเหลือการเกษตร ในช่วงแรกปีพ.ศ. 2540 การทำการเกษตรบนพื้นราบมีการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐบาล โดยมีเกษตรกรอำเภอเข้ามาให้ความรู้ด้านการเกษตรแก่ชาวบ้านและมีการสนับสนุน โดยการแจกจ่ายพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ เช่น เป็ดและไก่ จำนวนชนิดละ 20 ตัวให้แก่เกษตรกรเพื่อนำไปเลี้ยงและขยายพันธุ์ แต่ขาดการดูแลและติดตามอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกษตรกรไม่มีความรู้ในการดูแลรักษา และขยายพันธุ์ ต่อมาปี พ.ศ. 2550 มีการเปลี่ยนแปลงถ่ายโอนอำนาจในการปกครองท้องถิ่นสู่องค์การบริหารส่วนตำบล ได้มีการตั้ง โครงการพัฒนาตามแผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2551-2553) เช่น โครงการจัดฝึกอบรมอาชีพด้านการเกษตร โครงการสนับสนุนและส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจ โครงการสนับสนุนการปลูกพืชผักสวนครัวรั้วกินได้ โครงการขุดสระกักเก็บน้ำภายในหมู่บ้าน แต่สระน้ำไม่สามารถนำมาให้ประโยชน์ในการอุปโภคบริโภคได้เนื่องจากเกษตรกรคิดว่าน้ำจืดในสระเก็บน้ำไม่สะอาด เพราะมีการนำสัตว์เลี้ยงลงไปอาบและเล่นน้ำ โครงการจัดหาภาชนะกักเก็บน้ำฝนไว้ใช้ช่วงฤดูแล้ง จนถึงปัจจุบันยังไม่มีการประสานงานดำเนินโครงการดังกล่าวให้บรรลุจุดประสงค์ นอกจากนี้สภาพเกาะบูโหลนยังขาดสาธารณูปโภคที่จำเป็น เช่น ไฟฟ้า น้ำประปาในการอุปโภคบริโภคอีกด้วย ดังตาราง 23

ตาราง 23 ปัญหาในการทำการเกษตร

ปัญหาในการทำการเกษตร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. ปัญหาขาดแหล่งน้ำจืด	130	100
2. สภาพที่ดินที่ได้รับสิทธิ์ไม่เหมาะกับการทำเกษตรเพราะเป็นดินทราย	115	88.46
3. ความช่วยเหลือส่งเสริมพัฒนาเกษตรจากหน่วยงานที่รับผิดชอบมีน้อย	100	76.92
4. สิทธิ์ในการถือครองที่ดินไม่ชัดเจน เป็นเขตอุทยานแห่งชาติ	90	69.23
5. ปัญหาขาดแคลนทุนทรัพย์ในการทำการเกษตร	84	64.61
6. ความรู้ในการทำการเกษตรมีน้อย	70	53.8

หมายเหตุ : ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

ปัญหาในด้านการเกษตรของเกษตรกรบนเกาะบุโหลน อำเภอลงู จังหวัดสตูล พบว่าเกษตรกรมีความต้องการดังนี้

1. จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรร้อยละ 100 ระบุว่า มีปัญหาการขาดแหล่งน้ำจืด เนื่องจากแหล่งน้ำที่หน่วยงานภาครัฐได้เข้ามาสร้างให้แก่หมู่บ้านใช้การไม่ได้ ชำรุด แต่ถูกละเลยไม่มีการซ่อมแซมให้สามารถใช้งานได้
2. เกษตรกรร้อยละ 88.46 ระบุว่า สภาพที่ดินที่ได้รับสิทธิไม่เหมาะกับการทำเกษตร พบว่าเป็นดินทราย ไม่เหมาะกับการทำการเกษตร
3. จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรร้อยละ 76.92 ระบุว่าความช่วยเหลือส่งเสริม พัฒนาเกษตรจากหน่วยงานที่รับผิดชอบมีน้อย ทำให้ความต้องการด้านความรู้ในการทำการเกษตร เช่น การอบรม ดูงาน เปิดสอนวิชาชีพเกี่ยวกับการเกษตรบนพื้นราบ เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ในการทำการเกษตรจึงอยากให้มีกิจกรรมเกี่ยวกับการเกษตรเพื่อส่งเสริมให้เกิดความรู้
4. เกษตรกรร้อยละ 69.23 ระบุว่าสิทธิในการถือครองที่ดินไม่ชัดเจน ไม่มีที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ที่ถูกต้องตามกฎหมายเป็นของตนเอง ที่ดินที่เกษตรกรมีทับซ้อนเขตอุทยานแห่งชาติจึงไม่สามารถทำการเกษตรบุกรุกเขตอุทยานแห่งชาติได้
5. จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรร้อยละ 64.61 มีปัญหาขาดแคลนทุนทรัพย์ในการทำการเกษตร เนื่องจากเกษตรกรบนเกาะบุโหลนมีฐานะยากจน จึงไม่สามารถจัดหาทุนทรัพย์ในการลงทุนทำการเกษตรเองได้
6. เกษตรกรร้อยละ 53.8 ระบุว่าความรู้ในการทำการเกษตรมีน้อย เนื่องจากไม่มีหน่วยงานเข้ามาสนับสนุนด้านการเกษตรและให้ความรู้ในการทำการเกษตร

ภาพ 32 ลักษณะอ่างกักเก็บน้ำที่ชำรุด

ภาพ 33 ลักษณะอ่างเก็บน้ำที่ชำรุด2

ความต้องการของเกษตรกรในการทำการเกษตรพื้นราบในเกาะบูโหลน

เกษตรกรบนเกาะบูโหลน อำเภอละงู จังหวัดสตูลได้ระบุความต้องการในการทำการเกษตร พอสรุปได้ดังนี้

1.เกษตรกรร้อยละ 100 ต้องการให้อบต.ปากน้ำ เข้ามาแก้ไขปัญหาคาดแหล่งน้ำจัด รวมถึงการซ่อมปรับปรุงอ่างเก็บน้ำที่มีอยู่ให้ดีขึ้น เพียงพอต่อการอุปโภค บริโภคและเพียงพอต่อการทำการเกษตร

2.เกษตรกรร้อยละ96.15 ต้องการให้มีการสนับสนุนปัจจัยในการทำการเกษตร เช่น พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ แก่เกษตรกรเพื่อนำไปเพาะปลูก ขยายพันธุ์ต่อไป

3. เกษตรกรร้อยละ88.46 ต้องการความรู้เกี่ยวกับการเกษตร ต้องการให้มีการเผยแพร่ความรู้ ให้คำปรึกษา คำแนะนำ ด้านการเกษตรแรมแก่เกษตรกร หรือ การจัดการอบรม ดูงาน เพื่อเป็นการเพิ่มความรู้และเป็นแนวทางในการทำการเกษตรเนื่องจากที่ผ่านมาไม่เคยมีการจัดกิจกรรมเสริมสร้างความรู้ด้านการเกษตรอย่างจริงจัง ประกอบกับเกษตรกรส่วนใหญ่ฐานะยากจน ไม่สามารถแสวงหาความรู้หรือจัดการดูงานได้เอง

4. เกษตรกรร้อยละ78.46 เกษตรกรอยากให้รัฐบาลเข้ามาช่วยเหลือหรือแก้ไขปัญหพื้นที่ทำกินทับซ้อนกับเขตอุทยาน เนื่องจากปัจจุบันพื้นที่ทำกินของเกษตรกรยังไม่มีความชัดเจน หรือไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง

5.เกษตรกรร้อยละ 57.69 ระบุว่าอยากเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือ ผู้เชี่ยวชาญด้านการเกษตรเข้ามาประจำบนเกาะ เพื่อเป็นผู้ให้คำปรึกษา คำแนะนำ ให้ความรู้ด้านการเกษตรแก่เกษตรกรบนเกาะบูโหลน

6. เกษตรกรร้อยละ54.61 อยากให้รัฐเข้าไปช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาสภาพที่ดินไม่เหมาะสมแก่การทำการเกษตร หรือเผยแพร่ แนะนำ สาธิต วิธีการแก้ไขปรับปรุงดินที่มีสภาพเป็นกรด หรือ ดินทราย ให้เหมาะสมแก่การทำการเกษตรต่อไป

ตาราง 24 แสดงความต้องการด้านการเกษตรของเกษตรกรบนเกาะบูโหลน

ความต้องการของเกษตรกร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. แก้ปัญหาขาดแหล่งน้ำจืด	130	100
2. ยากได้ปัจจัยสนับสนุนในการเกษตรเช่น พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์	125	96.15
3. ต้องการความรู้ในการเกษตร เช่น จัดอบรม คู่มือ	115	88.46
4. ต้องการให้รัฐช่วยแก้ไขปัญหาเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดินทำกิน	102	78.46
5. ต้องการบุคลากรที่มีความชำนาญด้านเกษตรมาประจำที่เกาะ	75	57.69
6. สภาพที่ดินไม่เหมาะกับการเกษตร จำเป็นต้องมีการแก้ไข และ ต้องดำเนินการปรับปรุง	71	54.61

หมายเหตุ: ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

แนวทางในการพัฒนาการเกษตรบนพื้นที่ราบในเกาะบูโหลน

จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรสามารถเพาะปลูกพืชบางชนิดเพื่อลดรายจ่าย ในครัวเรือนของเกษตรกรซึ่งปกติจะต้องซื้อสินค้าจากแผ่นดินใหญ่ ที่ราคาสูงเกินจริงเนื่องจากการขนส่งที่อาศัยการขนส่งเพียงทางเรือทางเดียวเท่านั้น หากเกษตรกรสามารถปลูกพืชเองก็จะทำให้เกษตรกรประหยัดค่าใช้จ่ายได้ โดยอบต.ปากน้ำควรจัดโครงการแจกจ่ายพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ที่เหมาะสมสำหรับการเพาะปลูกบนเกาะบูโหลน

แนวทางการปลูกพืชเพื่อบริโภคในครัวเรือน

กล้วยน้ำว้า เนื่องจากกล้วยน้ำว้าเป็นพืชที่มีคุณค่าทางอาหารสูงกว่ากล้วยชนิดอื่น เป็นกล้วยเป็นผลไม้ที่อุดมไปด้วยคาร์โบไฮเดรต แคลเซียม ฟอสฟอรัส และวิตามินเอ สามารถเป็นพืชที่สามารถใช้ทุกส่วนของต้น กล้วยสุกก็มีรสหวานเป็นอาหารที่ย่อยง่าย ระยะเวลาในการย่อยกล้วยสุกหลังจากรับประทานแล้วสั้นกว่า นม หรือสัมน ดังนั้นกล้วยจึงเหมาะที่จะเป็นอาหารของทารกหรือผู้ที่ประสบปัญหาเกี่ยวกับลำไส้ กล้วยส่วนใหญ่รับประทานได้ทั้งผลดิบและสุก กล้วยเป็นอาหารที่มีคุณค่าสูงแต่มีไขมัน คอเรสเตอรอลและเกลือแร่ต่ำ จึงเหมาะเป็นอาหารของคนที่มีความอ้วน กล้วยมีโปรแตสเซียมอยู่ค่อนข้างสูงจึงช่วยลดความดันโลหิตสูงได้ กล้วยมีไขมันต่ำและมีพลังงานสูงจึงเป็นอาหารที่เหมาะสมกับคนชรา รวมถึงผู้เป็นโรคเกี่ยวกับทางเดินอาหารและเด็ก

ที่ท้องเสียบ่อยๆกล้วยยังสามารถลดแก๊สในกระเพาะ ซึ่งเกิดจากความเครียด และยังมีวิตามินเอ วิตามินบี 6 และวิตามินซี อีกด้วยผลสามารถได้รับประทานผลสุกและประกอบอาหารได้มากชนิด (อัครเดช , 2551) กล้วยน้ำว้าเป็นพืชประจำเขตร้อนขึ้นควรมีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยระหว่าง 50-100 นิ้ว/ปี จำนวนวันที่ฝนตกควรวานาน จึงสามารถปลูกได้ทั่วทุกภาค หรือแม้แต่ในภาคใต้ของไทย เป็นพืชที่ใช้ต้นทุนการผลิต ดูแลรักษาง่าย เจริญเติบโตได้เร็ว แต่ในพื้นที่มีฝนตกชุกเช่น เกาะบู โหล่นควรทำการระบายน้ำให้แก่ต้นกล้วยด้วย

ชะอม เป็นพืชที่มีคุณค่าทางอาหารสูง และจัดเป็นไม้พุ่มที่มีอายุหลายปี ชะอมเป็นพืชที่ปลูกง่ายโดย วิธีการปักชำ การเพาะเมล็ด การตอนกิ่งและการ โนมกิ่งที่มีข้อปักดินเพื่อให้ได้ต้นใหม่ แต่วิธีที่นิยมและได้ผลดีคือการเพาะเมล็ด นิยมปลูกในฤดูฝนเพราะไม่ต้องดูแลมากนัก ชะอมเป็นพืชที่ทนทานต่อดินฟ้าอากาศพอสมควรจัดเป็นไม้ที่ทนแล้งได้ดี เจริญเติบโตง่าย การเพาะเมล็ดทำได้โดยเอาเมล็ดใส่ถุงพลาสติกแล้วรดน้ำวันละ 1 ครั้ง เมื่อเมล็ดงอกแล้ว จึงย้ายไปปลูกยังแปลงที่เตรียมไว้ ชะอมเป็นพืชที่ไม่ค่อยมีโรคระบาด จึงไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษา ชะอมสามารถปลูกได้ทั่วทุกภาค อาจจะส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกตามแนวรั้ว หรือมุมบ้าน ทางภาคใต้เรียกว่า “ผักอม” สามารถนำมาประกอบอาหารได้หลายหลายชนิด หากมีการส่งเสริมสนับสนุนเกษตรกรกระบนเกาะบูโหล่นปลูกเพื่อใช้ในการบริโภคในครัวเรือนจะทำให้เกษตรกรสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายได้ ผักชะอมจะเด็ดยอดได้ทุก ๆ 3 วัน ต้นชะอมหากถูกเด็ดยอดจะแตกกิ่งข้างต้นหนาแน่น ชะอมมีหนามตามกิ่งจึงใช้เป็นรั้วบ้านได้ดี

มะละกอ เป็นพืชที่เป็นได้ทั้งผักและผลไม้ โดยผลดิบส่วนใหญ่จะใช้เป็นผัก ที่ทำประโยชน์หรือ ทำอาหาร ได้มากมาย ส่วนผลสุกใช้เป็น ผลไม้ มีรสชาติอร่อย และยังมีวิตามินสูง อีกด้วย โดยเฉพาะคนได้จะนิยมนำมะละกอดิบมาประกอบอาหารได้ มะละกอเป็นพืช ที่ปลูกง่าย ชนิดหนึ่ง สามารถปลูกได้ในดินทั่วไป ตั้งแต่ดินเหนียวจนถึงดินทราย เป็นไม้ผลที่ชอบดินร่วนปน ดินทราย ดินเหนียวปนดินร่วน หรือดินร่วนที่มีการระบายน้ำดี มีอินทรีย์วัตถุมาก ไม่ชอบน้ำขังไม่ ค่อยเลือกดิน โดยเฉพาะมะละกอที่ใช้ประโยชน์จากผลดิบ (วิวัฒนา , 2528) หรือการปลูกเพื่อบริโภคเองควรมีฝนตกอย่างน้อย 50 นิ้วต่อปีการ โดยเฉพาะน้ำฝนทางภาคใต้ของไทยเหมาะสมกับการปลูกเนื่องจากมะละกอเป็นพืชที่ต้องการน้ำ แต่ไม่ควรให้น้ำท่วมขัง หากมีการส่งเสริมเกษตรกร บนเกาะบูโหล่นปลูกมะละกอเพื่อใช้ในการบริโภคในครัวเรือนจะเป็นการช่วยลดค่าใช้จ่ายในการซื้อมะละกอจากแผ่นดินใหญ่ที่มีราคาแพงกว่าปกติ เพราะมะละกอเป็นพืชที่สามารถปลูกและ เจริญเติบโตได้ในที่ดินลักษณะดังเกาะบูโหล่น

ผักบุ้ง เป็นพืชที่สามารถปลูกได้ทั้งบนบกและในน้ำและสามารถปลูกได้ในดินแทบทุก ชนิด ดินที่เหมาะสมในการปลูกผักบุ้งเพื่อการบริโภคสด เป็นดินร่วน หรือดินร่วนปนทราย ผักบุ้ง

ชอบขึ้นและ ต้องการความชื้นในดินสูงมากอุณหภูมิที่เหมาะสมในการเจริญเติบโตอยู่ในช่วงที่สูงกว่า 25 องศาเซลเซียส ต้องการแสงแดดเต็มที่ ซึ่งประเทศไทยสามารถปลูกได้ดีตลอดไป ผักบุง เป็นผักที่ผู้วิจัยแนะนำให้มีการสนับสนุนให้เกษตรกรบนเกาะบาหลีปลูกเพื่อบริโภคภายในครัวเรือน เพราะเป็นผักที่ปลูกง่าย ต้นทุนต่ำ สามารถปลูกและเจริญเติบโตได้ดีแม้ในดินปนทราย หากเกษตรกรสามารถปลูกเอง บริโภคเองก็จะช่วยให้ประหยัดค่าใช้จ่ายในการซื้อผักบุงเพื่อประกอบอาหารอีกด้วย

มะนาว เป็นพืชพื้นเมืองในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผู้คนในภูมิภาคนี้รู้จักและใช้ประโยชน์จากมะนาวมาช้านาน น้ำมะนาวนอกจากใช้ปรุงรสเปรี้ยวในอาหารหลายประเภทแล้วยังนำมาใช้เป็นเครื่องดื่ม ผสมเกลือ และน้ำตาล เป็นน้ำมะนาว มะนาวเป็นผลไม้ที่มีกรดอินทรีย์หลายชนิด เช่น กรดซิตริก กรดมาลิก วิตามินซี มีประโยชน์ใช้เป็นยาสมุนไพร ขับเสมหะ แก้ไอ เลือดออกตามไรฟัน เหงือกบวม นอกจากนี้ยังช่วยแก้อาการปวดศีรษะ แก้อาเจียน อาการเมาสุรา ขจัดคราบบูหรี บำรุงตา บำรุงผิว เป็นต้น มะนาวจึงเป็นพืชที่ทุกครัวเรือนจำเป็นต้องใช้ในการประกอบอาหาร มะนาวเป็นพืชที่สามารถปลูกได้ดีในดินเกือบทุกชนิด(ฤกษ์ชัย , 2551) ไม่ว่าจะ เป็น ดินเหนียว ดินทราย สภาพความเป็นกรด - ด่าง ประมาณ 5.5 - 6.0 มีปริมาณฝนเฉลี่ย 1,500 - 2,000 มิลลิเมตร/ปี ซึ่งปริมาณดังกล่าวสามารถปลูกมะนาวได้บนเกาะบาหลี หากมีการสนับสนุนให้เกษตรกรปลูกมะนาวเพื่อบริโภคในครัวเรือนจะช่วยให้เกษตรกรประหยัดค่าใช้จ่ายในการซื้อมะนาวได้หลายบาทต่อครั้ง

พริกขี้หนู เป็นพืชที่ทุกครัวเรือนใช้ในการประกอบอาหารมาช้านานแล้ว โดยเฉพาะประชากรในแถบภาคใต้ของไทยที่นิยมรับประทานอาหารรสจัด เผ็ด พริกจึงเป็นพืชประจำครัวของประชากรภาคใต้ พริกมีคุณค่าทางอาหาร โดยมีวิตามินเอสูงรวมถึงไนอาซิน(พัฒนาภรณ์ , 2542) การปลูกพริกนั้นสามารถทำได้ทั้งปี แต่ในฤดูที่ฝนตกจะเจริญเติบโตได้ดี ดินที่เหมาะสมในการปลูกพริกคือ ดินปนทรายระบายน้ำได้ดี ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะให้มีการส่งเสริมเกษตรกรบนเกาะบาหลีปลูกพริกขี้หนูเพื่อการบริโภคในครัวเรือน เพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายในการซื้อพริกจากแผ่นดินใหญ่ที่ราคาสูงเนื่องจากค่าขนส่ง

แนวทางการเลี้ยงสัตว์เพื่อการบริโภคในครัวเรือน

ไก่ และไข่ไก่ เป็นอาหารที่ สมบูรณ์ บริสุทธิ์ เป็นแหล่งอาหารที่ดี ไข่เป็นอาหารพื้นฐานที่ทุกครัวเรือนจะต้องมีไข่ไก่ติดไว้เพื่อความสะดวก ในการประกอบอาหารเนื่องจากไข่ไก่เป็นอาหารที่สามารถนำไปประกอบเป็นอาหารได้หลากหลายชนิด ทั้งคาวหวาน ไข่ชุบไปด้วย

สารอาหารที่จำเป็นต่อร่างกายเหมาะสำหรับทุกเพศทุกวัย ไข่มีสารอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกายมากมาย ยกตัวอย่าง เช่น วิตามินเอ มีสารที่สำคัญต่อร่างกาย เช่น เรซินิน และ โคลิน ซึ่งเป็นสารอาหารที่ช่วยบำรุงสมอง ช่วยในการเจริญของเซลล์สมองและเส้นประสาทให้เป็นไปตามศักยภาพ โดยเฉพาะเด็ก จะช่วยในเรื่องความจำ ไข่จึงเป็นอาหารที่เหมาะสมสำหรับทุกเพศ ทุกวัย โดยเฉพาะวัยเด็ก เนื่องจากไข่มีสารอาหารที่จะช่วยในการเจริญเติบโต และมีพัฒนาการที่ดี โดยเฉพาะพัฒนาการทางด้านสมอง เด็กสามารถบริโภคไข่ได้ทุกวัน วันละ 1 ฟอง ผู้วิจัยจึงเสนอแนะให้มีการสนับสนุนให้เกษตรกรเลี้ยงไก่เพื่อบริโภคไข่ไก่และเนื้อไก่ในครัวเรือน

เปิดและไข่เปิด จะมีขนาดใหญ่กว่า และยังมีคุณค่าทางอาหารมากกว่าไข่ไก่ เปิดเป็นสัตว์ที่เลี้ยงง่าย หากมีการส่งเสริมให้เกษตรกรเลี้ยงเปิดเพื่อการบริโภคไข่เปิด จะช่วยให้เกษตรกรประหยัดค่าใช้จ่ายในประกอบอาหาร หากแต่ผู้ให้การส่งเสริมต้องติดตามผลและมีการติดตามเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรในเรื่องการดูแลเปิดด้วย

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved